

גליון מס': 22
כ"ה תשרי ה'תשפ"ד
פרשת: בראשית

זמני השבת (אופק אלעד):

כניסה:	יציאה:	ר"ת:
17:42	18:46	19:23

יו"ל ע"י ישיבת קיבוץ "נר ישראל"

עיוני הפרישה

שיעורו השבועי של מורנו המשגיח שליט"א

עיונים

ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו (בראשית א, כז)

איתא במסכת מנחות (מג): "תניא היה ר"מ אומר חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, אלו הן: **שעשאי ישראל**, שלא עשאי אשה, שלא עשאי בור". אמנם השו"ע (או"ח מו, ד) פסק "צריך לברך בכל יום: **שלא עשני עובד כוכבים**; שלא עשני עבד; שלא עשני אשה". וכבר הקשה הב"ח (שם) ויש מקשין, אמאי לא תקנו לברך 'שעשני ישראל' ככל שאר ברכות שנתקנו על החסד שעשה בפועל, שנתן ללב בינה, מלביש ערומים, פוקח עורים וכן כולם" עכ"ל. ויש ליישב בכמה אופנים.

א. הב"ח שם מביא לתרץ וז"ל "יש מפרשים על דרך מאמר רבותינו ז"ל (עירובין ג): "תנו רבנן שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא. והללו אומרים: נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. **נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא.** עכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו". וזה יכוון בברכות אלו, כלומר **מי יתן שלא עשני** ועכשיו שעשני, אברך את ה' שלא עשני גוי או עבד או אשה. **ונאה הוא לדרשה!**" והבן.

ויש להעיר מברכת האשה שמברכת **'שעשני** כרצונו' הרי שמברכת על עצם הבריאה, אף שנמנו וגמרו שנוח לאדם שלא נברא. ועוד הקשה הגר"ש קלוגר זצ"ל (שם) איך מברכים 'יוצר האדם' [ויש ליישב, שברכה זו מדברת על אדם הראשון קודם החטא ועליו העידה התורה 'הנה טוב מאד' ונוח שנברא]. ובספר 'מאורי אור' (עמ' קנה) הקשה איך מברכים 'בורא נפשות רבות' ובברכת האילנות 'שברא בריות טובות'. ולכן כתב שפירוש זה 'טוב לתינוקות על דרך הלצה'.

ב. והב"ח עצמו מתרץ וז"ל "אבל אין כאן קושיא, דאם היה מברך 'שעשני ישראל' שוב לא היה יכול לברך שעשני בן חורין ושעשני איש, דלשון שעשני ישראל שכבר בירך, משמעו בן חורין ומשמעו נמי איש ישראל ולא אשה, דאשה נקראת 'ישראלית'. וא"כ לא היה מברך שלש ברכות אלא ברכה אחת **ואין זה כוונתינו לקצר, אלא להאריך בהודאות ולברך על כל חסד וחסד** ברכה בפני עצמה. ועל כן מברך 'שלא עשני גוי' ועוד מברך על החסד 'שלא עשני עבד' דזיל טפי ועוד 'שלא עשני אשה'. ופירוש שלא עשני גוי עבד אשה הוא שלא מסר נפשו על ידי מלאכו להורידה לתוך גופו של גוי או עבד או אשה **בתחלת ברייתו**" עכת"ד.

אמנם המג"א (שם) משיג על דברי הב"ח וכתב "ולי נראה, דאע"ג שאמר ישראל או יהודי, אשה בכלל. דכל התורה נאמרה בלשון זכר ואפ"ה אשה בכלל כמ"ש התוס' דדוקא היכא דכתב בני ישראל אמרי' ולא בנות ישראל. והט"ז (שם) הקשה על דברי הב"ח, דהא כתבו התוס' (במנחות וביומא פרק בא לו) דבכל מקום שיש לפטור שני דברים בברכה אחת, אסור להרבות בברכות. וא"כ הכא נמי, היה לו לברך ברכה אחת והיה בכללה שאר ברכות" עכ"ל. והברכי יוסף (שם) דוחה קושייתו וז"ל "ולא קשיא מידי, דחיובא רמיא לברך בפרטות על כל החסדים לא בדרך כלל, ולא דמי לברכה שאינה צריכה".

ג. הט"ז (שם) מתרץ "ולי נראה, שרצו להורות בזה **שלא יטעה האדם לתלות ח"ו חסרון בבריאת האדם** על שבורא עכו"ם וכן בבריאת אשה. ובאמת יש בהן צורך אפילו בבריאת עכו"ם, שיצאו מהם גרים כמ"ש בב"ק (פרק הפרה) שחם הקב"ה על ב' אומות בשביל ב' פרידות טובות שעתיד לצאת מהם רות ונעמה... ודבר זה הוא ק"ו באשה שיש בה בריאה טובה שגם היא מקיימת קצת מצוות... וזה לא היה נרמז אם אמו 'שעשני ישראל', דהיינו אומרים שהבריאה למי שאינו ישראל אין בו צורך כלל. וגבי אשה היה מתורץ טפי, דהוצרך להזכיר שיש מעלה גם בבריאת אשה, אלא שהוא לא נצטרך לאותה מעלה. ונראה לי עוד מה שהנשים מברכות שעשני כרצונו דברכה זו אינה בגמרא. ולמ"ש ניחא דהא חזינן אפי' בברכת האיש שיש מעלה בבריאת האשה, ע"כ שפיר חייבת היא לברך על מעלה שלה כנ"ל נכון" עכת"ד.

ד. בספר 'נוהג כצאן יוסף' תירץ שלא מברך **'שעשני** יהודי' כיון שרק ביום השמיני נימול ונהיה יהודי, אבל **שמונה ימים אחר לידתו עדיין אינו יהודי**

[והברכות נתקנו על תחילת ברייתו כמ"ש הב"ח לעיל]. וכמו שכתב הרמ"א על גר, שלא יכול לברך 'שלא עשני גוי', כיון שקודם שנתגייר היה גוי.

ויש להעיר מדברי הגמרא במסכת עבודה זרה (כז). "תנן קונם שאני נהנה ממולים, אסור בערלי ישראל ומוותר במולי עובדי כוכבים. אלמא אף על גב דלא מהילי כמאן דמהילי דמו" ויש בו מעלת יהודי קודם שנימול. ובפרט לפי מה שהביא החיד"א (ברכ"י או"ח סימן מ"ו) וז"ל "כתב הרב מר זקננו מהר"א אזולאי זלה"ה בפירוש המשנה אשר לו (כ"י פ"ג דנדריים) במאי דתנן הנודר מזרע אברהם אסור לישראל ומוותר בעכו"ם. וז"ל, והטעם בזה הוא נעלם מאד ואגלה טפח. כי קודם דור הפלגה היו הנשמות כלן טהורות יוצאות מאוצר א', ומדור הפלגה שנבחר אברהם אבינו לחלקו יתברך, **כל הנשמות הטהורות של האומה ישראלית יוצאות מאוצר אחד לבדם**, וכל הנשמות ע' העכו"ם מאוצר בפני עצמו, ולזה אין ישראל בכלל בני נח ולא בני נח בכלל ישראל, עכ"ל. וכדבריו מצאתי בתוס' בפ"ק דע"א דף ה' ע"א ואומר הר"י אלחנן דנשמות של ישראל ושל עכו"ם אינן בגוף אחד, עכ"ל החיד"א". א"כ נקרא ישראל כבר בתחילת עשייתו ובריאתו. וי"ל.

ה. ה'ברכי יוסף' (שם) מתרץ באופן אחר וז"ל "ואפשר דכלפי הא דאמרינן (ברכות לג): **הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים**. וגם אביו וב"ד מלין התינוק להכניסו בברית (קדושין כט). לכן לא תקון שעשאי ישראל, דאביו הכניסו למילה, **והוא קבל עליו דת ישראל והחזיק בה**. אך הקדוש ברוך הוא זיכהו שלא עשאו עכו"ם. ורצה לזכותם, אותו ואת בנו, שאביו הכניסו בברית, והוא בחר בטוב. כי כך גזרה חכמתו להניח הבחירה לאדם לזכותם" עכ"ל. לכן לא יכול לברך 'שעשני ישראל' כי לא ה' עשה אותו ישראל, אלא הוא בחר בכך.

ו. עוד תירץ החיד"א בברכי יוסף "אי נמי, שלשון **ישראל מורה על הצדיקים**, וברכה זו נתקנה לכל, ואין יברך שעשאי ישראל וזימנין דמשכחת רבים דכל חד מינייהו אכתי לא חזי אשר בשם ישראל יכנה, וק"ל" עכ"ל. וכ"כ הגר"ש קלוגר בספר החיים (סימן מ"ו סע"ד). ובספר 'גבורת יצחק' הוסיף לבאר זאת ע"פ מ"ש במסכת נדה דף (ל): גבי עובר במעי אמו "ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון... ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואל תהי רשע ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, **היה בעיניך כרשע**" אם כן אין יברך שעשני ישראל שנתקן על צדיק.

ויש להעיר על דבריהם מגמרא ערוכה בסנהדרין (מד). "אמר רבי אבא בר זבדא ישראל, **אף על פי שחטא ישראל הוא**". הרי שנקרא ישראל אף שאינו צדיק. ויש לבאר כוונתו ע"פ דברי האוה"ח (בראשית מז, כח) וז"ל "הן אמת כי בעדת ישראל מצינו שישתנה להם השם כפי מעשיהם, כשעושים רצונו של מקום בשם 'ישראל' יכנה אותם, ולהיפך יקרא שמם 'יעקב', וכן הוא רמז בדבריהם (זוהר וישלח) וטעם זה לא יוצדק ביעקב כי ישר פעולתו בתמידות" עכ"ל. ובוודאי שגם החוטאים נקראים 'בני יעקב' אך לא יאה להם שם 'ישראל' המורה על שררה 'כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל' כשאינם יכולים לעמוד בפיתוי היצר הכסיל. ודו"ק.

ז. בספר 'מאיר עוז' (סימן מ"ו) תירץ שברכת 'שעשני ישראל' **נכללה בברכות התורה** כשמברכים 'אשר בחר בנו מכל העמים'. ודפח"ח.

ח. ובספר 'מדרש תלפיות' (לבעל השבט מוסר. ברכות השחר) כתב לתרץ וז"ל "שאם היה מברך שעשני ישראל משמע, שאם הייתי גוי אינו מהדופי והרעה הגדולה. אמנם **באומרו שלא עשני גוי, מודיע דגוי דבר רע וקשה במאד מאד** ונותן הודאה שלא עשהו דבר רע וטמא כזה" עכ"ל. ויש להעיר על דבריו מברכת 'שלא עשני אשה'. וי"ל.

ט. עוד אפשר לומר, שאם היה מברך 'שעשני ישראל' על העשייה והבריאה, אם כן **סגי שיברך פעם אחת כל חייו**. אבל כאשר מברך 'שלא עשני גוי' באופן שלילי, בא לתת הודאה שמכיר בכל יום ויום את החסד הגדול בזה שאינו גוי, וככל שמכיר את רשעת הגויים טומאתם ואכזריותם מודה יותר 'שלא עשני גוי' מה שלא כלל בברכה של אתמול, והבן היטב.

ויהי ערב ויהי בוקר (בראשית א,ה)

אמרו חז"ל: בישראל היום הולך אחר הלילה ובאומות העולם הלילה הולך אחר היום. וביאר האמרי שפר' - כך ברא הקב"ה בעולמו וכך חקק בבריאת מששת ימי בראשית, שאצל עם ישראל - עם סגולתו, בתחילה 'ויהי ערב' יש חושך ואפילה, יש צרות ואסונות בחינת 'ערב' - הכל מעורב ומבולבל, אבל לבסוף 'יום' תבוא הגאולה יהיה אור גדול כאור שבעת הימים, הן בעולם הזה והן בעולם הבא הן ליחיד והן לרבים. אבל אצל אומות העולם קודם יש להם 'יום' - אור, השעה משחקת להם, אבל אחר כך יבוא 'החושך' הגדול כמו שהבטיח הנביא ישעיה (פרק סב), "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה".

ואנו אומרים "ערב ובבוקר בכל יום פעמיים באהבה: 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'. גם בבוקר וגם בערב, גם כשטוב ומאיר וגם בחושך ובאפילה, אנו מאמינים שה' אחד ואין עוד מלבדו.

ויברא אלקים את האדם (בראשית א,ז)

הזכרנו לעיל מאמר רבותינו ז"ל (עירובין יג): "תנו רבנן שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא. והללו אומרים: נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא עכשיו שנברא **יפשפש במעשיו** ואמרי לה ימשמש במעשיו".

וצ"ב הלשון 'נמנו וגמרו' וכתב המהרש"א במסכת מכות (כג): וז"ל "ואמר בזה **דנמנו** וגמרו - ר"ל שבאו בזה **למנין המצות** שהלאוין הם יותר מהעשיים וע"כ הסכימו וגמרו לומר, שלא נברא האדם בשביל עצמו ויותר היה טוב לו שלא נברא, כי הוא קרוב להפסד מחמת הלאוין שהם רבים ורחוק לשכר מצד העשיין שהם מועטים". לפי זה ביאר הייטב לב זצוק"ל (בספרו 'יטב פנים' פר' החודש אות א) את המשך דברי הגמרא 'ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו' ו**יחזור בתשובה מאהבה** ואז 'דזונותיו הנפכים לזכויות' ונמצא מנין העבירות הרבות, מצטרף למנין העשיין ואז בוודאי נוח לו שנברא. ודפח"ח.

מקבץ תשובות מהקוראים שליט"א על מדור 'לחודדי' מעיוני המועד

למה לא נאסר לאכול פחות מכביצה מחוץ לסוכה מדין חצי שיעור?

א. הרה"ג ריי"ו שליט"א ועוד רבים רצו לתרץ שחצי שיעור אסור רק באיסור לאו ולא במצוות עשה. אך עיין באחרונים שנחלקו בדבר זה לגבי חצי כזית מצה, אם מקיים מצווה מדין חצי שיעור. המשנה למלך (פ"א מחו"מ סוף ה"ז. פמ"ג או"ח משב"ז סימן תפ"ה סק"א. שערי תשובה סימן תע"ה סק"ב ועוד) כתבו שאין מצווה. וכן הוכיח במנח"ח (מצוה קלד,ב). אך החיד"א ב'מחזיק ברכה' (או"ח סימן תע"ה סק"ה) פשיטא ליה שמקיים מצווה בזה. וכן ב'חכמת שלמה' (שם סעיף ה'). וכן בערוך השולחן (או"ח סימן תע"ז ס"ג). ולדבריהם יש להסתפק בנדון דידן.

ב. הגרא"מ והריי"ו שליט"א ציינו לדברי הקוב"ש (ב"ב אות שס"ז) שדן באוכל חצי שיעור בסוף יוה"כ אם חייב, ולצד שפטור מוכח שהאיסור שמא יאכל עוד וגם כאן יש לאסור. וי"ל.

ג. הגר"א שליט"א ועוד רבים תרצו וכן נראה, שהתורה חייבה אכילה בסוכה מצד 'תשובה כעין תדורו' ושם אכילה יש רק על 'כביצה' ולא מדין 'שיעור' אלא מדין 'אכילת קבע' ולכן פחות מכך לא חשיב 'כעין תדורו' ולא שייך לחצי שיעור, והבן. ויש שהקשו על זה מדברי החכם צבי (סימן פ"ו) שחצי שיעור אסור מדין 'אחשביה', אם כן הכא נמי 'אחשביה' ויתחייב בסוכה. ואולי בטלה דעתו.

הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו

לעדכונים, הארות והערות: 053-315-78-38/054-696-38-59

העלון מוקדש לעילוי נשמת כל ההרוגים הי"ד ולהבדיל לרפואת כל הפצועים שיחיו וחזרת כל החטופים בבריאות גוף ונפש במהרה.

א. עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג,יט) - בגמרא סנהדרין (מו): חפשו מקור ורמז למצוות קבורה מן התורה ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי רמז לקבורה מן התורה מניין תלמוד לומר 'כי קבר תקברנו' ועוד שם. וצ"ב הלא מקרא מלא דבר הכתוב בפרשתנו (ג,יט) "בזעת אפיק תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר" מפורש להדיא קבורה באדמה ולמה לא הביאו פסוק זה?

ב. אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים (בראשית ו,ז) - פירש"י "מאדם עד בהמה - אף הם השחיתו דרכם (ב"ר). ד"א הכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו" עכ"ל. וקשה ממה שפירש רש"י להלן (פרק ז,כב) במבול שם נאמר "אשר בחרבה מתו" והביא רש"י מסנהדרין (קח) "ולא דגים שבים". וצ"ב לפי מה שפירש כאן בפירושו השני "הכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו" ולצורך מי נשארו הדגים בחרבה?

[אשמח לתשובות שיתפרסמו א"ה במדור **לברזרי**, בטל' 0533157838 או במייל m0533157838@gmail.com].

הימים הנוראים מאחורינו, אבל 'הימים הנוראים' עודנו איתנו, היתכן?! לאחר עבודת הימים הקדושים איש באשר הוא, 'ולא יראו פני ריקם' אין איש אשר לא שם על ליבו לשוב אל ה' ולשוב בתשובה ופנים חדשות באו לכאן אצל כל עמך בית ישראל באתערותא דלתתא, יחד עם העוצמה האדירה של יום כיפור באתערותא דלעילא ועיצומו של יום מכפר. ועדיין כזה אסון וחרון **ביום** הדין האחרון בו נמסרו הפתקאות?? **אין איש אתנו יודע עד מה!**

אמרו חז"ל במסכת יומא (פה): "עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו - עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו". מבואר בגמרא שכל ימי הרחמים והסליחות והשיא ביום כיפור שייך רק לכפרת 'בין אדם למקום'. אבל בנוגע לעבירות של 'בין אדם לחבירו' לשה"ר רכילות גדל הלבנת פנים מחלוקת וכדו' אין בימים אלו יותר משאר ימים בשנה!!! ואם לא תיקן בעצמו את עצמו, מצבו לא טוב.

ובפרט לפי מה שכתב הר"ף [לרבי יאשיה פינטו] בעין יעקב ביומא שם, 'שכפרת עבירות בין אדם לחבירו, מעכבת גם את כפרת עבירות שבין אדם למקום'. והובא גם בברכי יוסף ועוד. וכן מצאתי להדיא ב'ערוך לנר' (נדה ע:): וז"ל בביאור מחלוקת ראב"ע ור"ע בגמרא שם "ויש נפקותא רבתא בין ב' הדרשות, דלראב"ע מי שחטא נגד הקב"ה ונגד בני אדם ושב על של הקב"ה לבד, הקב"ה מוחל לו ורק מה שחטא נגד חבירו אינו מחול. אבל דעת ר"ע אינו כן, **אלא שאם לא שב ממה שחטא נגד חבירו, גם מה שחטא לד' אינו מחול**, שדרש מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו, שלא תועיל תשובה לחצאין, כי אם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו וזהו שהוסיף 'מה מקוה מטהר את הטמאים וכו' פי' כמו שמקוה אינו מטהר לחצאין, שלא יאמר אדם, עתה אטבול ראשי ואח"כ זרועי ורגלי, אלא צריך שתהי' הטהרה במקוה כולו כאחד, כן הקב"ה מטהר את ישראל, דוקא אם שבו מכל חטאתיהם" עכ"ל הזהב.

ובזה נבין מנהג קהילות רבות שבתפילת מוסף של יום כיפור אחר 'סדר עבודת הכהן גדול' וההתרגשות והשמחה הגדולה שאוחזת בש"ץ ובציבור, תקנו להזכיר ולבכות את 'עשרה הרוגי מלכות' בבכי ודמע. ומה עניינם ליום זה? ומדוע דווקא בשעה זו?

אך לבאר הענין נקדים דבריו הנוראים של רבינו בחיי (בראשית נ"ז) וז"ל "וכבר ביארו חז"ל (יומא פה): שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו, ואף על פי שהזכיר הכתוב וינחם אותם וידבר על לבם, שנראה בזה שהיה להם ריצוי מיוסף, **מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא שיוודה להם שישא פשעם וחטאתם, ואם כן מתו בעונשם בלא מחילת יוסף ואי אפשר להתכפר עוונם רק במחילתו, ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות**" עכ"ל הנורא.

לכן עתה, אחר כפרת הכהן הגדול בקודש הקדשים והמחילה הוודאית בעבירות של בין אדם למקום, עם התשובה ועם 'עיצומו של יום' וסדר העבודה. **יזכור האדם!** שכל זה מועיל לעבירות של 'בין אדם למקום', אבל זה לא נוגע ולא עוזר בעבירות של 'בין אדם לחבירו' אם לא 'רצה את חבירו'. ומי לנו גדול מעשרת השבטים שדברו על לב יוסף, וניסו לפייסו, אך כיון שלא שמעו המחילה הגמורה מפיו, נתבעו על כך בעשרה הרוגי מלכות. נורא למתבונן!!! יזכנו ה' להשלים ולתקן עצמנו בכל הענינים וטוב לנו בזה ובבא אמן כן יהי רצון!